

GENDER_UP:

2E08018

Inovativní medializace zapojení žen do vědy a výzkumu jako faktor posílení znalostní společnosti a rovných příležitostí a zvýšení konkurenceschopnosti v podmínkách rozvoje přírodovědných oborů

Průvodce vybranými právními otázkami postavení žen studujících doktorské studijní programy UP v Olomouci

Prosinec 2009

Řešitelský tým

PhDr. Iva Galvasová

Doc. JUDr. Milan Galvas, CSc.

RNDr. Kateřina Chabičovská

PhDr. Jana Legátová

Ing. Alena Příbylíková

RNDr. Hana Svobodová

Ing. Jan Binek, Ph.D.

Mgr. Jan Holeček

GaREP, spol. s r.o.

Brno

OBSAH

Úvod.....	3
1. O vysokoškolském studiu DSP na PřF UP v Olomouci.....	5
2. Právní postavení studentky DSP	7
Individuální studijní plán doktorského studia	9
Bezpečnost a ochrana zdraví při práci	10
3. Sociální zabezpečení studentky DSP.....	11
Veřejné zdravotní pojištění	13
Nemocenské pojištění	16
Důchodové pojištění	16
Státní sociální podpora	17
Sociální péče	22
Závěr	24

Úvod

V rámci řešení výzkumného úkolu „*Inovativní medializace zapojení žen do vědy a výzkumu jako faktor posílení znalostní společnosti a rovných příležitostí*“, řešitelé, tj. GaREP spol. s r.o. a Přírodovědecká fakulta UP v Olomouci, narazili na problém, limitující zapojení žen do vědy a výzkumu ve větší míře, než se původně předpokládalo – neznalost předpisů vztahujících se k právní pozici zejména studentek doktorských studijních programů. V důsledku toho řada studentek neuplatňovala svá práva (zejména v oblasti sociální) a naopak se domáhaly něčeho, na co jako studentky právo neměly (pracovní doba, dovolená atd.).

Rozhodli jsme se proto vydat (jako jeden z výstupů výzkumu) v přehledné podobě uspořádané informace, týkající se doktorského studia žen, abychom předešli alespoň největším omylům a právním pověrám, které v oblasti panují. Informace jsme zaměřili do těch oblastí práva, které se studia nejvíce dotýkají: studium samotné, sociální zabezpečení studentky, pracovněprávní problematiku, problematiku rodinně právní a některé otázky daní.

Je třeba konstatovat, že právní předpisy nerozlišují v právech a povinnostech žen a mužů (s výjimkou zákoníku práce – o tom níže). Konkrétní úprava studia žen, zejména matek malých dětí, je otázkou individuálního studijního plánu, který jediný může reagovat na konkrétní situaci. Právní prostor pro takovou úpravu je dostatečný.

Významnou roli ve vztahu k předmětu výzkumu sehrává i nový zákon č. 198/2009 Sb., antidiskriminační zákon.

DSP se týkají zejména obecná ustanovení antidiskriminačního zákona. Ta rozlišují mezi přímou a nepřímou diskriminací. Za diskriminaci zákon považuje i obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci.

Tématu výzkumu se týká zejména § 1 odst. 1 písmeno i), který hovoří o přístupu ke vzdělání a jeho poskytování. Rozeznává v této souvislosti:

- ***přímou diskriminaci**, kterou se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.*

Za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství nebo otcovství a z důvodu pohlavní identifikace.

Naproti tomu diskriminací není rozdílné zacházení uplatňované za účelem ochrany žen z důvodu těhotenství a mateřství, osob se zdravotním postižením a za účelem ochrany osob mladších 18 let nad rámce stanovené zvláštními právními předpisy, jestliže prostředky k dosažení uvedených cílů jsou přiměřené a nezbytné.

- *nepřímou diskriminaci, kterou se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z uvedených diskriminačních důvodů osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.*

Nepřímou diskriminací z důvodu zdravotního postižení se rozumí také odmítnutí nebo opomenutí přijmout přiměřená opatření, aby měla osoba se zdravotním postižením možnost se zúčastnit jiného odborného vzdělávání, ledaže by takové opatření představovalo nepřiměřené zatížení.

Za nepřiměřené zatížení se nepovažuje opatření, které je fyzická nebo právnická osoba povinna uskutečnit podle zvláštního právního předpisu.

Ze studia předpisů vyplynulo, že v nich není nic, co by odporovalo antidiskriminačnímu zákonu. Předpisy jsou genderově „neutrální“. Z rozhovorů vyplynulo, že požadavky antidiskriminačního zákona jsou respektovány, přesto, že zákon jako takový dosud do obecného povědomí nevešel. Pokud tedy dochází v praxi k nějaké formě diskriminace, je to záležitost nesprávné aplikace.

Právní postavení studentek studujících v doktorských studijních programech (dále jen „DSP“) je poněkud nepřehledné, protože mohou být v rámci studia v různých právních pozicích:

- o studují v **prezenční formě studia**, přičemž
  - některé jsou zaměstnány jako vědecké pracovnice na řešení konkrétního výzkumného úkolu nebo jako asistentky, přičemž studují v prezenční formě studia.,
  - některé zaměstnány nejsou a věnují se výhradně prezenčnímu studiu,
- o studují v **kombinované formě studia**, přičemž
  - některé jsou zaměstnány u různých zaměstnavatelů mimo univerzitu,
  - některé jsou zaměstnány na dobu určitou na fakultě, přičemž náplň práce je řešení určitého výzkumného úkolu, doba trvání pracovního poměru se většinou rovná době řešení úkolu a s dobou studia koresponduje jen okrajově.

Všechny studentky participují na výuce, neboť je to součást jejich studijních povinností. Studentky prezenční formy studia se pak podílejí na výuce v rámci plnění studijních povinností (výhradně), kdežto studentky kombinované formy studia (zejména zaměstnané mimo univerzitu) se podílejí na výuce i formou dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr podle zákoníku práce, za což jsou příslušným způsobem odměňovány. To je některými pocíťováno jako nespravedlivé a diskriminační.

1. O vysokoškolském studiu DSP na PřF UP v Olomouci

Vysoké školy jsou nejvyšším článkem vzdělávací soustavy a mají klíčovou úlohu ve vědeckém, kulturním, sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti mimo jiné i tím, že umožňují v souladu s demokratickými principy přípravu pro výzkumnou práci a další náročné odborné činnosti.

Vysoká škola je veřejná, soukromá nebo státní. Veřejná vysoká škola, kterou je i UP, se zřizuje a zrušuje zákonem. Zákon též stanoví její název a sídlo.

Studium DSP je jednou z forem řádného vysokoškolského studia. Od jiných studijních programů (bakalářského či magisterského) se liší jednak organizací, jednak tím, že se jedná o formu přípravu pro výzkumnou práci.

Právní úprava postavení studentů doktorského studijního programu se podle českého práva řídí:

- o **zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách**, který v § 47 hovoří o doktorských studijních programech:
  - (1) Doktorský studijní program je zaměřen na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu nebo vývoje nebo na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění.
  - (2) Standardní doba studia je nejméně tři a nejvýše čtyři roky.
  - (3) Studium v doktorském studijním programu probíhá podle individuálního studijního plánu pod vedením školitele.
  - (4) Studium se řádně ukončuje státní doktorskou zkouškou a obhajobou disertační práce, kterými se prokazuje schopnost a připravenost k samostatné činnosti v oblasti výzkumu nebo vývoje nebo k samostatné teoretické a tvůrčí umělecké činnosti. Disertační práce musí obsahovat původní a uveřejněné výsledky nebo výsledky přijaté k uveřejnění.
  - (5) Absolventům studia v doktorských studijních programech se uděluje akademický titul "doktor" (ve zkratce "Ph.D." uváděné za jménem), v oblasti teologie akademický titul "doktor teologie" (ve zkratce "Th.D." uváděné za jménem).
  - (6) Studium v doktorském studijním programu sleduje a hodnotí oborová rada ustavená podle vnitřního předpisu vysoké školy nebo její součásti, která má akreditovaný příslušný studijní program. Pro studijní programy ze stejné oblasti studia mohou vysoké školy nebo jejich součásti na základě dohody vytvořit společnou oborovou radu. Předsedu oborové rady volí ze svého středu její členové.

Zákon určuje, že vysoká škola je právnickou osobou avšak v některých otázkách za ni rozhoduje příslušná fakulta. Do samostatné působnosti veřejné vysoké školy patří zejména

- vnitřní organizace,
- tvorba a uskutečňování studijních programů,
- organizace studia,
- rozhodování o právech a povinnostech studentů,
- zaměření a organizace vědecké, výzkumné, vývojové a inovační činnosti.

Z orgánů veřejné vysoké školy, které mají přímou vazbu na DSP, je třeba jmenovat především akademický senát. Ten rozhoduje o zřízení, sloučení, splynutí, rozdělení nebo zrušení součástí vysoké školy (fakulty, ústavu), schvaluje vnitřní předpisy vysoké školy i jejich součástí apod.

Organizaci a činnost veřejné vysoké školy upravují její vnitřní předpisy. Je to především statut veřejné vysoké školy, studijní a zkušební řád, stipendijní řád, disciplinární řád pro studenty a další předpisy, pokud tak stanoví statut.

Veřejná vysoká škola se člení na fakulty, vysokoškolské ústavy a jiná pracoviště, účelová zařízení.

Vlastní akreditované studijní programy uskutečňuje fakulta. Orgány fakulty mají právo rozhodovat nebo jednat jménem vysoké školy ve věcech týkajících se fakulty:

- zaměření a organizace vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti,
- pracovněprávní vztahy,
- zahraniční styky a aktivity,

Fakulta může vydávat vlastní vnitřní předpisy. Jsou jimi

- statut fakulty,
- disciplinární řád pro studenty,
- volební a jednací řád akademického senátu fakulty,
- jednací řád vědecké rady fakulty,
- další předpisy, pokud tak stanoví statut fakulty.

Vnitřní předpisy fakulty musí být v souladu se zákony a vnitřními předpisy veřejné vysoké školy.

- o **vnitřními předpisy Univerzity Palackého**, zejména Studijním a zkušebním řádem Univerzity Palackého v Olomouci. Ten v části třetí upravuje průběh studia v doktorském studijním programu.

- o **individuálním studijním plánem** konkrétní studentky, vypracovaným (popřípadě každý rok upřesněným) školitelem. Individuální studijní plán doktorského studia a jeho případné úpravy schvaluje po projednání v oborové radě DSP její předseda.
- o K právní úpravě lze připočítat i § 359 a § 391 **zákoníku práce**, týkající se náhrady škody, ustanovení § 238 až 240 o pracovních podmínkách žen apod.

Právní úprava je poměrně kusá a její jádro spočívá ve vnitřních studijních předpisech školy a individuálním studijním plánu. V těch se pak promítá celá řada faktorů, jako jsou tradice, etika, představy fakulty o tom, jak má studium fungovat apod. Přístup jednotlivých fakult, oborů i školitelů je různý.

Studentkou se uchazečka stává **dnem zápisu** do studia.

Studium se ukončuje:

- dnem, kdy byla vykonána státní zkouška předepsaná na závěr studia nebo její poslední část,
- zanecháním studia (dnem, kdy bylo škole nebo fakultě doručeno písemné prohlášení o zanechání studia),
- nesplní-li student požadavky vyplývající ze studijního programu podle studijního a zkuškového řádu,
- odnětím akreditace studijního programu,
- zánikem akreditace studijního programu,
- vyloučením ze studia

2. Právní postavení studentky DSP

DSP je druhem řádného vysokoškolského studia. Vztah studentky a školy (fakulty) se proto bude řídit studijními předpisy, které jsou součástí předpisů správního práva. Přijímání ke studiu, průběh studia a jeho ukončení se budou řídit především předpisy uvedenými výše. Pokud se na studium aplikují i jiné předpisy, musí to být v těchto předpisech výslovně stanoveno.

Jde o to, že studentka se v průběhu studia ocitá také v řadě sociálních situací, které jsou upraveny zvláštními předpisy. Např. do určitého věku je studentka nezaopatřeným dítětem a má právo na přídatky na děti. Jejich výplatu upravují předpisy práva sociálního zabezpečení. Je-li studentka za nějakou práci odměňována, odměna podléhá dani z příjmů. Tu upravují předpisy práva daňového apod.

Již jsme se zmínili o tom, že práva a povinnosti studujících v DSP jsou jen velmi obecně upraveny zákonem o vysokých školách. Bližší úprava je dána Studijním a zkušebním řádem Univerzity Palackého v Olomouci. Konkrétní záležitosti (zejména povinnosti) jsou stanoveny individuálním studijním plánem. Ten by měl zohledňovat individuální potřeby nejen pracovišť, na kterých se DSP studuje, ale i individuální potřeby a zájmy studentky (např. péči o dítě).

Podle Studijního a zkušebního řádu¹ se doktorské studium uskutečňuje v těchto formách:

- a) prezenční,
- b) distanční,
- c) kombinace prezenční a distanční formy.

Prezenční forma doktorského studia je uskutečňována obvykle na pracovišti školitele, nebo jiném určeném pracovišti (dále jen "školicí pracoviště"). Distanční forma doktorského studia je uskutečňována převážně mimo školicí pracoviště a především na základě samostatné přípravy studenta.

Kombinace prezenční a distanční formy doktorského studia znamená, že časově vymezená část doktorského studia probíhá formou prezenční a jiná časově vymezená část doktorského studia probíhá formou distanční. Obě formy doktorského studia se vzájemně nepřekrývají a práva a povinnosti studenta doktorského studia jsou odvozeny od příslušné formy doktorského studia.

Standardní doba doktorského studia ve všech jeho formách je podle § 47 odst. 2 zákona 3 roky.

Doba studia podle individuálního studijního plánu může být děkanem prodloužena oproti standardní době doktorského studia:

- a) u prezenční formy doktorského studia na základě zdůvodněné žádosti studenta a stavu rozpracování disertační práce maximálně o 1 rok,
- b) u distanční a kombinované formy doktorského studia maximálně o 2 roky

Doba přerušení doktorského studia se do doby doktorského studia nezapočítává.

Školitel navrhuje téma doktorského studia a sestavuje se studentem doktorského studia individuální studijní plán. Vede studenta v průběhu jeho studia odborně i organizačně, provádí kontrolu plnění studentových studijních povinností a oborové radě DSP předkládá každoroční hodnocení doktorského studia studenta. Školitel dále vede studenta doktorského studia při zpracovávání disertační práce. Školitel má právo účastnit se zkoušek studenta v rámci jeho doktorského studia.

---

¹ Studijní a zkušební řád Univerzity Palackého v Olomouci, registrovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy dne 14. dubna 2005 pod č. 14 188/2005-30.

Uchazeč o doktorské studium se stává dnem zápisu do doktorského studia studentem UP a členem akademické obce UP a fakulty, na niž je do doktorského studia zapsán.

Student doktorského studia přestává být studentem UP a členem akademické obce UP a fakulty, na které je zapsán do doktorského studia ukončením doktorského studia.

Za ukončení doktorského studia podle § 56 odst. 1 písm. b) zákona se považuje:

- a) ukončení doktorského studia rozhodnutím děkana v průběhu akademického roku neplní-li student doktorského studia požadavky na něj kladené a vyplývající z doktorského studijního programu,
- b) ukončení doktorského studia rozhodnutím děkana po uplynutí maximální doby doktorského studia, pokud tato doba nebyla prodloužena.

Individuální studijní plán doktorského studia

Je zaměřen na vědeckou práci, řešení problému výzkumu nebo konkrétní cíl tvůrčí nebo umělecké činnosti. Individuální studijní plán doktorského studia navrhuje a popřípadě každý rok upřesňuje školitel spolu se svým studentem doktorského studia. Individuální studijní plán doktorského studia a jeho případné úpravy schvaluje po projednání v oborové radě DSP její předseda.

Individuální studijní plán doktorského studia stanoví:

- a) časovou a obsahovou posloupnost studijních aktivit, formu studia těchto studijních aktivit a způsob ověřování studijních výsledků studenta doktorského studia (zejména ústní zkouška, písemná zpráva, účast na konferenci) v souladu se studijním programem, včetně státní doktorské zkoušky,
- b) rámcově vymezené téma vědeckého bádání nebo tvůrčí činnosti studenta doktorského studia v oblasti výzkumu, vývoje nebo teoretické a tvůrčí činnosti v oblasti umění; rámcové vymezení tématu tvoří základ disertační práce,
- c) případné studium a praxe na jiných pracovištích, včetně zahraničních.

Pracovní režim a termín prázdnin studenta doktorského studia podléhá jeho dohodě se školitelem.

Student doktorského studia, který vykonal státní doktorskou zkoušku a obhájil disertační práci, je absolventem doktorského studijního programu. Na žádost absolventa vyhotoví fakulta potvrzení o ukončení studia.

Podle zákona i podle Studijního řádu je tedy dána možnost sestavit, popř. upravit individuální studijní plán v rámci studijního plánu s přihlédnutím k možnostem a potřebám studentky.

Na studium DSP se však vztahují i jiné předpisy, než školské. Je to tam, kde předpisy nejrůznější právní síly upravují určité principy bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (dále jen „BOZP“) a chování lidí na určitých pracovištích. Většina předpisů je sice formulována tak, že se vztahuje především na zaměstnance, ale zároveň i na jiné osoby, které předmětnou činnost vykonávají.

Bezpečnost a ochrana zdraví při práci

Výše uvedené **obecné právní předpisy** (zejména zákoník práce a jeho prováděcí předpisy) jsou konstruovány tak, aby zahrnuly (poskytovaly ochranu) co největší okruh pracovních činností. Z toho plyne, že nerespektují možné zvláštnosti vědecké práce.² Řada předpisů však upravuje pobyty na pracovištích a technologické postupy bez hledu na to, v jakém právním vztahu je dotyčná osoba. Jde o předpisy, jejichž cílem je zajistit bezpečnost a ochranu zdraví při práci.

Dále se na studentky DSP musí aplikovat ustanovení zákoníku práce, která upravují zvláštní pracovní podmínky žen.³

Zejména se uplatní ustanovení vyhlášky č. 288/2003 Sb., kterou se stanoví práce a pracoviště, které jsou zakázány těhotným ženám, kojícím ženám, matkám do devátého měsíce po porodu a mladistvým a podmínky, za nichž mohou mladiství tyto práce výjimečně konat z důvodu přípravy na povolání, která provádějí ustanovení § 238 a dalších zákoníku práce. Vyhláška je sice formulována pro zaměstnané ženy, avšak § 101 odst. 5 zákoníku práce stanoví povinnost zaměstnavatele zajišťovat bezpečnost práce a ochranu zdraví všem fyzickým osobám, které se s jeho vědomím zdržují na jeho pracovištích, nepochybně se bezpečnostní předpisy vztahují i na studentky DSP.

Tato zásada se vztahuje na všechny předpisy k zajištění BOZP, nejen na zmíněnou vyhlášku. Navíc platí zásada, že každé pracoviště (laboratoř, dílna, učebna), kde se vyskytují rizikové činnosti, by mělo mít své vlastní bezpečnostní předpisy.

Povinností školy tedy mimo jiné je:

- poskytnout studentkám přestávky na kojení v rozsahu stanoveném § 242 zákoníku práce,
- požádá-li studentka pečující o dítě mladší než 15 let nebo těhotná studentka o kratší dobu pobytu v laboratoři nebo jinou vhodnou úpravu studijní doby, je škola povinna vyhovět žádosti, nebrání-li tomu vážné provozní důvody (§ 241 odst. 2 zákoníku práce),

² To je ovšem obecný nedostatek pracovněprávních předpisů.

³ Nový zákoník práce upravuje pouze pracovní podmínky těhotných žen a matek velmi malých dětí, nikoliv žen jako takových.

- nepřipustit, aby studentka vykonávala činnosti a práce zakázané ženám a takové, jejichž náročnost by neodpovídala jejím schopnostem a zdravotní způsobilosti,
- informovat studentky o tom, do jaké kategorie je jí vykonávaná činnost zařazena,
- zabezpečit, aby studentky obdržely před zahájením prací vhodné a přiměřené informace a pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (zajistit studentkám školení o právních a ostatních předpisech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci) a soustavně vyžadovat a kontrolovat jejich dodržování. Školení musí zajistit před započatím práce a pak pravidelně nejméně 1x ročně.

Zvláštní pozornost je třeba z hlediska bezpečnosti práce věnovat těhotným studentkám, studentkám kojícím a studentkám-matkám dětí do 9 měsíce po porodu. Ochrana těhotných žen spočívá v zohlednění změn fyziologického stavu v důsledku těhotenství a mateřství. To se promítá i v právní úpravě bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v ustanovení § 103 zákoníku práce, kde je ve vztahu k těmto zaměstnankyním zaměstnavateli uložena povinnost seznámit je s riziky a jejich možnými účinky na těhotenství, kojení nebo na jejich zdraví vyplývajícími z práce a učinit potřebná opatření, a dále povinnost přizpůsobit pro tyto zaměstnankyně na pracovišti prostory pro jejich odpočinek.

Povinnosti na tomto úseku stanoví škole i zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, který podle míry výskytu faktorů, které mohou ovlivnit zdraví, a jejich rizikovitosti pro zdraví zařazuje činnosti do čtyř kategorií (§ 37 a další).

Jde především o práce v laboratořích s nejrůznějšími látkami či zářením ohrožujícím těhotenství, či s možnými důsledky na zdraví očekávaného dítěte, vytvoření prostor pro odpočinek, kojení, případně úpravu doby pobytu na pracovišti podle potřeb matky (§ 241 zákoníku práce).

3. Sociální zabezpečení studentky DSP

Sociální zabezpečení je systém dávek a služeb, kterými stát zabezpečuje občany v případě, že nemohou pro věk, špatný zdravotní stav nebo z jiného vážného důvodu pracovat. Pokud se jedná o studentky DSP v kombinované formě studia, podléhají právními režimu zaměstnanců nebo OSVČ. Studentské sociální otázky jsou řešeny jako doplněk sociálního postavení zaměstnance.

Pokud studují v interní formě studia, je jejich právní postavení i v této oblasti poněkud složitější.

Sociální postavení studentů DSP prošlo v poslední době určitými změnami. Při jeho analýze je proto třeba rozlišovat mezi jednotlivými částmi sociálního zabezpečení. Těmito součástmi jsou:

- veřejné zdravotní pojištění (upravuje vztahy vznikající při poskytování zdravotní péče),
- nemocenské pojištění (zabezpečuje občany při dočasné pracovní neschopnosti pro nemoc nebo úraz a při jiných krátkodobých výpadech z pracovního procesu),
- důchodové pojištění (zabezpečuje občany ve stáří a při invaliditě),
- státní sociální podpora (jejím prostřednictvím se stát částečně podílí na krytí nákladů spojených s výchovou dětí),
- sociální pomoc – péče (zahrnuje vztahy vznikající při poskytování hmotného zabezpečení, věcných dávek a služeb občanům, kteří se ocitli ve stavu sociální potřeby).

Každá z těchto součástí je upravena zvláštními předpisy.

Protože povědomí o systému a dávkách sociálního zabezpečení jsou velmi kusé, budeme jim věnovat trochu větší pozornost.

Především je třeba objasnit pojem „**nezaopatřené dítě**“, který se ve všech částech sociálního zabezpečení vyskytuje, přičemž pozice nezaopatřeného dítěte má vliv na vznik práva na dávku nebo službu sociálního zabezpečení. Definice pojmu je uvedena v zákoně o státní sociální podpoře, používá se však v celém sociálním zabezpečení.

Za nezaopatřené dítě se považuje podle § 11 zákona č. 117/1995 Sb. dítě do skončení povinné školní docházky. Poté, nejdéle však do 26. roku věku jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání nebo se nemůže na povolání připravovat pro nemoc nebo invaliditu. Za nezaopatřené dítě nelze považovat dítě, které je poživitelem invalidního důchodu.

Za přípravu na budoucí povolání se považuje

- studium na středních a vysokých školách v České republice,

Za soustavnou přípravu pro povolání se nepovažuje studium za trvání služebního poměru, studium dálkové, večerní, distanční nebo kombinované, je-li dítě v době takového studia výdělečně činné, nebo má-li nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci podle zákona č. 435/2004 Sb.

- studium na středních nebo vysokých školách v cizině, pokud podle rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je postaveno na roveň studia na středních nebo vysokých školách v České republice.

Studiem na vysokých školách se pro účely sociálního zabezpečení rozumí studium v bakalářském, magisterském a doktorském studijním programu. Z toho plyne, že interní studium v DSP se až do 26. roku věku studentky považuje za soustavnou přípravu na budoucí povolání.

Soustavná příprava dítěte na budoucí povolání na vysoké škole začíná nejdříve dnem, kdy se dítě stává studentem vysoké školy a končí dnem, kdy ukončilo vysokoškolské studium.

Veřejné zdravotní pojištění

Smyslem veřejného zdravotního pojištění je zajistit financování zdravotní péče poskytované pojištěncům. Je to všeobecné a povinné pojištění se státní zárukou realizace. Všeobecnost zdravotního pojištění znamená, že jeho účastníky - pojištěnci jsou všechny fyzické osoby, které se zdržují trvale na území státu, že tento systém není určen jen pro některé kategorie fyzických osob. Zdravotní pojištění můžeme charakterizovat rovněž jako pojištění povinné, což znamená, že účast v pojistném systému vzniká ze zákona, nezáleží na projevu vůle jedince.

Účelem zdravotního pojištění je stanovit podmínky, za nichž je poskytována zdravotní péče hrazená z tohoto pojištění, vymezit okruh subjektů, jimž je tato zdravotní péče poskytována, a stanovit okruhy zdravotní péče, která je hrazena na účet zdravotního pojištění.

Do okruhů zdravotní péče hrazené na účet zdravotního pojištění se podle zahrnují následující oblasti:

- léčebná péče ambulantní i ústavní (včetně diagnostické péče, rehabilitace a péče o chronicky nemocné),
- pohotovostní a záchranná služba,
- preventivní péče,
- dispenzární péče,
- poskytování léčivých přípravků, prostředků zdravotnické techniky a stomatologických výrobků,
- lázeňská péče a péče v odborných dětských léčebnách a ozdravovnách,
- závodní preventivní péče,
- doprava nemocných a náhrada cestovních nákladů,
- posudková činnost,
- prohlídka zemřelého pojištěnce a pitva, včetně dopravy.

Z veřejného zdravotního pojištění se nehradí:

- vyšetření, prohlídky a jiné výkony provedené v osobním zájmu a na žádost fyzických osob nebo v zájmu a na žádost právnických osob, jejichž cílem není zachovat nebo zlepšit zdravotní stav pojištěnce. Za takový zdravotní výkon můžeme považovat např. zdravotní prohlídku při vstupu do zaměstnání (hradí zaměstnavatel), osvědčení o zdravotní způsobilosti k řízení motorového vozidla

při žádosti o řidičský průkaz (hradí uchazeč o řidičský průkaz), kosmetická operace nesledující léčebný účel (např. změna tvaru nosu). Úhradu za provedené zdravotní výkony platí ten, v jehož zájmu a na jehož žádost byly provedeny,

- vyšetření, prohlídky a jiné zdravotní výkony provedené na dožádání soudu, státního zastupitelství, orgánů státní správy a orgánů Policie ČR (např. znalecký posudek v řízení o svěřením dítěte do výchovy). Úhradu za tyto zdravotní výkony poskytuje zdravotnickému zařízení orgán, pro který se zdravotní výkony provádějí.

Zdravotního pojištění jsou účastny povinně všechny fyzické osoby, které mají trvalý pobyt na území republiky a osoby, které jsou zaměstnány u zaměstnavatele, který má sídlo na území ČR.

Právní vztah zdravotního pojištění vzniká na základě následujících právních skutečností:

- narození, jde-li o fyzickou osobu s trvalým pobytem na území republiky,
- den, kdy se fyzická osoba bez trvalého pobytu na území ČR stala zaměstnancem,
- získání trvalého pobytu na území republiky.

Právní vztah zdravotního pojištění zaniká

- smrtí pojištěnce nebo jeho prohlášení za mrtvého,
- den, kdy osoba bez trvalého pobytu na území ČR přestala být zaměstnancem,
- ukončení trvalého pobytu na území republiky, pokud se nejedná o fyzickou osobu, která je v zaměstnání k zaměstnavateli se sídlem na tomto území.

Obsahem právního vztahu zdravotního pojištění jsou práva a povinnosti, které právní předpisy stanoví jednotlivým subjektům. Dominantní postavení v právním vztahu zdravotního pojištění mají dvě povinnosti:

- povinnost platit pojistné a
- povinnost oznamovací.

Povinnost platit pojistné je zákonem (§ 4 až 9 zákona č. 48/1997 Sb.) uložena pojištěncům, zaměstnavatelům a státu, kteří jsou označováni jako plátcí pojistného. Povinnost platit pojistné na zdravotní pojištění je konkretizována zákonem ČNR č. 592/1992 Sb., o pojistném na zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto zákona je povinen platit pojistné každý

- o zaměstnanec, který má příjmy ze závislé činnosti nebo funkčních požitků,
- o osoba samostatně výdělečně činná (dále jen „OSVČ“),
- o osoba, která má na území ČR trvalý pobyt, není zaměstnancem ani OSVČ a neplatí za ni pojistné stát,

- stát je plátcem pojistného mimo jiné za:
  - nezaopatřené děti,
  - poživatele důchodů z důchodového pojištění,
  - poživatele rodičovského příspěvku,
  - uchazeče o zaměstnání evidované u úřadu práce.

Student DSP, který má trvalé bydliště na území ČR, je podle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ze zákona zdravotně pojištěn. Pokud má postavení nezaopatřeného dítěte, je plátcem pojistného stát. Po dosažení 26. roku věku je student povinen platit pojistné na veřejné zdravotní pojištění sám. Této povinnosti se nemůže zbavit.

Jedná-li se o studenta v kombinované formě studia DSP, podléhá stejnému režimu placení pojistného jako zaměstnanec.

Pojistné činí 13,5% vyměřovacího základu za rozhodné období. Pojistné za zaměstnance hradí z jedné třetiny zaměstnanec a ze dvou třetin zaměstnavatel.

- Do vyměřovacího základu zaměstnance se zahrnují všechny příjmy ze závislé činnosti a funkčních požitků, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob podle příslušného zákona.
- Vyměřovací základ u osoby, která nemá vlastní příjem a není za ni plátcem pojistného stát, je minimální mzda (student DSP, který není nezaopatřeným dítětem).
- Vyměřovacím základem pro pojistné hrazené státem je 25% všeobecného vyměřovacího základu stanoveného nařízením vlády

Oznamovací povinnost. Student má stanovenou oznamovací povinnost - ve lhůtě 8 dnů od zápisu ke studiu DSP příslušné zdravotní pojišťovně oznámit zahájení studia a jeho ukončení.

Student jako pojištěnec má následující práva (§ 11 odst. 1 cit. zákona):

- právo na výběr zdravotní pojišťovny provádějící jeho všeobecné zdravotní pojištění,
- právo na výběr lékaře či jiného zdravotnického pracovníka ve zdravotnictví a zdravotnického zařízení,
- právo na výběr dopravní služby,
- právo zdravotní péči bez přímé úhrady, pokud mu byla poskytnuta v rozsahu a za podmínek stanovených cit. zákonem,
- právo podílet se na kontrole poskytnuté zdravotní péče hrazené zdravotním pojištěním.

Právo na výběr zdravotní pojišťovny může být vykonáno jedenkrát za 12 měsíců, a to vždy k 1. dni kalendářního čtvrtletí.

Právo na výběr pojišťovny se nepoužije při narození dítěte. Dnem narození se dítě stává pojištěncem zdravotní pojišťovny, u které je pojištěna jeho matka.

Právo na výběr lékaře, zdravotnického pracovníka a zdravotnického zařízení je omezeno věcně a časově. Věcné omezení znamená, že pojištěnec může volit jen takového lékaře, zdravotnického pracovníka nebo zdravotnické zařízení (s výjimkou závodní zdravotní služby), které jsou ve smluvním vztahu ke zdravotní pojišťovně, jež provádí jeho zdravotní pojištění. Časové omezení práva výběru znamená, že právo může být uplatněno pouze jedenkrát za 3 měsíce. Lékař může odmítnout přijetí pojištěnce, pokud by jeho přijetím bylo překročeno únosné pracovní zatížení anebo trvalé (přechodné) bydliště pojištěnce je příliš vzdáleno od jeho sídla.

V žádném případě ale nemůže nikdo (ani škola) studentce nařídít koho si má jako ošetřujícího lékaře vybrat (ať již jde o všeobecného smluvního lékaře, zubního lékaře či ženského lékaře). Pokud je některý lékař ve smluvním vztahu se školou

Nemocenské pojištění

Studentka DSP není z titulu studia nemocensky pojištěna. Z toho vyplývá, že v případě sociální události nemá právo na žádnou dávku nemocenského pojištění (nemocenské, ošetrovné, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství).

Jakousi výjimkou z pravidla je, že do doby účasti na pojištění pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství se započítává též doba studia na vysoké škole považovaná za soustavnou přípravu na budoucí povolání pro účely důchodového pojištění, jestliže počátek šestého týdne před očekávaným dnem porodu připadne do období 270 dnů ode dne úspěšného ukončení studia. Jedině v tomto případě se doba studia nějak zhodnotí pro účely nemocenského pojištění.

Důchodové pojištění

Dávkami důchodového pojištění jsou zabezpečeni občané v případě stáří, invalidity a úmrtí živitele. Základní zásadou výstavby důchodového pojištění je zásada zásluhovosti, což znamená, že aby občanovi vzniklo právo na některou dávku, musí být před tím určitou dobu důchodově (popř. nemocensky) pojištěn (tzv. čekací doba) a musí po dobu pojištění platit pojistné.

Osoby, které jsou účastny důchodového pojištění, jsou v právní úpravě označovány jako pojištěnci. Nejrozsáhlejší skupinou pojištěnců jsou ti, kteří jsou přímo vyjmenováni v zákoně, jejichž účast v důchodovém systému vzniká nezávisle na jejich vůli tím, že nastane právní skutečnost, s níž příslušná právní úprava účast v systému spojuje (např. nástup do zaměstnání). V tomto případě hovoříme

o povinné účasti v důchodovém pojištění.

Vedle osob, které jsou účastny v důchodovém systému ze zákona, zná naše právní úprava i skupinu pojištěnců, kteří mohou být účastny důchodového systému dobrovolně, na základě projevu vůle – přihlášky k pojištění.

Z důchodového pojištění se vyplácejí tyto důchody:

- starobní důchod,
- invalidní důchod,
- vdovský a vdovecký důchod,
- sirotčí důchod.

Studentka je důchodově pojištěna po dobu prvních šesti let studia po dosažení věku 18 let a tato doba se jí započítává pro účely důchodového pojištění, avšak jen v období před rokem 2010. Od roku 2010 se doba studia pro účely důchodového pojištění nezapočítává.

Chce-li být studentka důchodově pojištěna, musí se k pojištění přihlásit dobrovolně.

Studentka DSP, která je nezaopatřeným dítětem, může být poživatelkou sirotčího důchodu.

Je-li uznána rozhodnutím Okresní správy sociálního zabezpečení invalidní, může jí být přiznán invalidní důchod.⁴

Státní sociální podpora

Státní sociální podpora je ta část sociálního zabezpečení, která má být především výrazem pozornosti, kterou stát věnuje nezaopatřeným dětem. Vedle toho byly (poměrně nesystémově) do soustavy státní sociální podpory zahrnuty i jiné dávky (porodné, pohřebné).

Zákon o státní sociální podpoře definuje některé pojmy (nezaopatřené dítě, soustavná příprava dítěte na budoucí povolání), přičemž jeho definice se používají i pro účely jiných částí sociálního zabezpečení (např. pro sociální pomoc)

Dávky se poskytují jednak v závislosti na výši příjmů (mají tedy výrazně sociální charakter), jednak bez ohledu na příjem (zde se sociální charakter dávek stírá, jedná se o jakýsi příspěvek státu občanům při určitých sociálních událostech).

Státní sociální podpora, jak ostatně vyplývá z názvu, je systém státních dávek, které se poskytují osobám s trvalým pobytem na území ČR a jsou náklady státního

---

⁴ Pro vznik nároku na invalidní důchod se vyžaduje splnění podmínky čekací doby. Ta je velmi krátká a není vcelku problém ji splnit. Např. nejdelší potřebná doba pojištění u pojištěnce ve věku nad 28 let činí pět roků.

rozpočtu. Za trvalý pobyt se považuje též dlouhodobý pobyt cizinců podle zákona č. 123/1992 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.

V některých případech zákon (opět především s ohledem na situaci nezletilých dětí) umožňuje poskytnutí dávek i osobám, které nemají trvalý nebo dlouhodobý pobyt na území ČR, z humanitárních důvodů. Úřadem rozhodujícím ve věcech státní sociální podpory je úřad práce příslušný podle bydliště oprávněné osoby.

Dávky státní sociální podpory jsou zásadně peněžité a jsou poskytovány

- o v závislosti na výši příjmu společně posuzovaných osob
  - přídavek na dítě,
  - sociální příplatek,
  - příspěvek na bydlení
- o ostatní dávky poskytované bez ohledu na výši příjmu
  - rodičovský příspěvek,
  - dávky pěstounské péče,
  - porodné,
  - pohřebné.

Příjem rozhodný pro přiznání dávky se stanoví jako měsíční průměr příjmu rodiny připadající na rozhodné období (§ 4 zákona o státní sociální podpoře). Věc však není jednoduchá, protože zákon dále definuje, co všechno se považuje za příjem, jaké je rozhodné období, ze kterého se příjem zjišťuje a které osoby se počítají do rodiny.

Za rozhodný příjem se považují příjmy ze závislé činnosti (mzda, plat, odměny z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr), příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, příjmy z pronájmu a další příjmy. S určitým zjednodušením by se dalo říci, že jsou to veškeré příjmy podléhající dani z příjmů a některé další v zákoně vyjmenované (odstupné, dávky nemocenského pojištění, podpora v nezaměstnanosti, rodičovský příspěvek, přídavek na dítě).

Rozhodným obdobím je u přídavku na dítě předcházející kalendářní rok, u sociálního příplatku a příspěvku na bydlení období kalendářního čtvrtletí.

Za rodinu se považuje oprávněná osoba a další společně posuzované osoby, kterými jsou

- nezaopatřené děti,
- nezaopatřené děti a rodiče těchto dětí,
- manželé, partneři, druh a družka (nejsou-li rodiči),

- nezaopatřené děti, jejich rodiče, pokud jsou sami nezaopatřenými dětmi a jsou osamělí a rodiče těchto rodičů,

pokud s oprávněnou osobou žijí trvale a společně uhrazují náklady na své potřeby.

Pro nárok na dávky nebo určení jejich výše je rozhodující částka **životního minima** podle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

- o Životní minimum jednotlivce činí měsíčně 3.126,- Kč
- o Životní minimum společně posuzovaných osob jsou částky odstupňované podle pořadí osob. Nejdříve se posuzují osoby, které nejsou nezaopatřenými dětmi, pak nezaopatřené děti. Pořadí posuzovaných osob se určí v každé skupině podle věku od nejstaršího po nejmladšího. Podle současného znění zákona činí životní minimum u společně posuzovaných osob

Vícečetná domácnost:

- První osoba 2.880,-
- Další osoba, která není nezaopatřeným dítětem 2.600,-
- Nezaopatřené dítě do 6 let věku 1.600,-
- Nezaopatřené dítě ve věku od 6 do 15 let 1.960,-
- Nezaopatřené dítě ve věku od 15 do 26 let 2250,-

Příklad:

1) Je tříčlenná rodina, která se skládá z 30-letého otce, 28-leté matky, 3-leté nezaopatřené dcery. Životní minimum rodiny činí (věk rodičů není rozhodující):

	věk	částka
Otec	-	2.880
matka	-	2.600
dítě	3	1.600
celkem	-	7.080

Životní minimum této rodiny tedy činí 7.080,- Kč měsíčně.

2) Je rodina se dvěma nezaopatřenými dětmi (dcera studuje VŠ, syn studuje na gymnáziu):

	věk	Částka
Otec	-	2.880

Matka	-	2.600
1. dcera	22	2.250
2. syn	18	2.250
celkem	-	9.980

Životní minimum této rodiny činí 9.980,- Kč.

3) Je třígenerační rodina se dvěma dětmi a vnoučetem (dcera má dítě a studuje VŠ, syn studuje na gymnáziu, v rodině žije dítě dcery).

	Věk	částka
Otec	-	2.880
Matka	-	2.600
Dcera	24	2.250
syn	14	1.960
vnouče	1	1.600
Celkem	-	11.290

Životní minimum této rodiny se dvěma nezaopatřenými dětmi činí 11.290,- Kč.

K nejčastějším dávkám státní sociální podpory:

Přídavek na dítě:

Přídavek na dítě je základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s nezaopatřenými dětmi. Za příjem rodiny se považuje i rodičovský příspěvek. Přídavek na dítě náleží nezaopatřenému dítěti. Je-li dítě nezletilé, vyplácí se přídavek jeho zákonnému zástupci.

Zjištěné životní minimum se porovná se skutečným příjmem rodiny. Rodiny, jejichž čistý příjem přesahuje **2,4 násobek** životního minima rodiny, nemají nárok na přídavek na dítě.

Výše přídavku na dítě je závislá na věku dítě a činí jde-li o nezaopatřené dítě ve věku

do 6 let	500,- Kč
Od 6 do 15 let	610,- Kč

Od 15 do 26 let	700,- Kč
-----------------	----------

Poznámka:

To znamená, že v případě č. 3 budou mít na dětský příspěvek nárok všechny tři nezaopatřené děti: Dcera, syn i vnouče. Výše příspěvků činí na studující dceru 700,- Kč, na studujícího syna 610,- Kč a na vnouče 500,- Kč.

Rodičovský příspěvek:

Rodičovský příspěvek navazuje na peněžitou pomoc v mateřství, pokud je vyplácena. Vyplácí se bez ohledu na výši příjmu v rodině a je nárokem rodiče, poskytovaným v souvislosti s rodičovskou dovolenou.

Je třeba podotknout, že na rodičovskou dovolenou mají nárok oba rodiče, pokud pečují o dítě do 4 let věku. Matka má nárok na rodičovskou dovolenou po skončení mateřské dovolené, otec ode dne narození dítěte (vlastně ode dne, kdy se stane rodičem). Na dávku státní sociální podpory – rodičovský příspěvek – má ovšem nárok pouze jeden z rodičů.

Nárok na tento příspěvek má rodič, jestliže po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě do 4 let věku nebo o dítě do 10 let, je-li dítě dlouhodobě zdravotně postižené. Výše příjmu rodiče, pobírajícího rodičovský příspěvek, není omezena, podmínkou je, že po dobu výdělečné činnosti musí zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou.

Podmínka péče po celý kalendářní měsíc se považuje za splněnou, i když tomu tak fakticky není. A to tehdy, když se dítě narodilo, kdy měl rodič po část měsíce z dávek nemocenského pojištění nárok na peněžitou pomoc v mateřství, peněžitou pomoc nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem. Dále tehdy, když osoba dítě převzala do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, kdy dítě dovršilo věk 2, 3, 4, 7 nebo 10 let, do kterého náleží rodičovský příspěvek, kdy dítě nebo rodič zemřeli a v případě, kdy rodič převzal do péče vlastní dítě, které předtím bylo na základě rozhodnutí příslušného orgánu svěřeno do péče jiné osoby nebo bylo umístěno v ústavu nebo bylo více než 3 kalendářní měsíce v péči zdravotnického zařízení.

Podmínka osobní celodenní péče o dítě není splněna, je-li dítě umístěno v jeslích, mateřské škole nebo jiném zařízení pro děti předškolního věku déle než 5 dnů v měsíci při péči o děti do 3 let věku. Starší děti mohou navštěvovat předškolní zařízení nejvýše 4 hodiny denně nebo 5 dnů v měsíci, aniž by rodič ztratil nárok na rodičovský příspěvek, s určitými výjimkami.

Výjimky péče o dítě, kdy rodiči náleží rodičovský příspěvek (i když nepečuje o dítě celodenně):

- dítě pravidelně navštěvuje léčebně rehabilitační zařízení, mateřskou školu nebo její třídu zřízenou pro zdravotně postižené děti anebo jesle se zaměřením na vady zraku, sluchu, řeči a na děti tělesně postižené a mentálně retardované v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně,
- dlouhodobě zdravotně postižené dítě pravidelně navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 6 hodin denně, dítě školního věku navštěvuje přípravnou třídu základní školy nebo školu poskytující základní nebo střední vzdělání,
- dítě navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím 4 hodiny denně, pokud je zdravotní postižení sluchu či zraku obou rodičů (osamělého rodiče) v rozsahu 50 % a více.

Rozlišujeme čtyři typy rodičovského příspěvku:

1. Zvýšený (rychlejší čerpání) – 11 400 Kč měsíčně po dobu 2let
2. Základní (klasické čerpání) – 7 600 Kč měsíčně po dobu 3 let
3. Snížený (pomalejší čerpání) – 3 800 Kč měsíčně po dobu 4 let
4. Nižší (pro rodiče dětí dlouhodobě zdravotně postižených od 7 do 10 let věku) – 3 000 Kč měsíčně

Poskytování rodičovského příspěvku je závislé na nemocenském pojištění oprávněné osoby. Protože valná většina studentek DSP není nemocensky pojištěna, může požádat pouze o tzv. snížený příspěvek.

Ten může obdržet ihned od narození dítěte. Prvních 21 měsíců dostanete 7 600 Kč měsíčně a potom dostanete 3 800 Kč měsíčně až do 4 let věku dítěte. Poté dávka zaniká.

Výplata rodičovského příspěvku

Rodičovský příspěvek náleží pouze jednomu z rodičů. Ti se buď dohodnou, nebo příslušný úřad rozhodne o jednom z nich jako o příjemci příspěvku.

Sociální péče

Dávky a služby sociální péče zabezpečují občany v těch sociálních situacích, kdy nejsou zabezpečeni některou z dávek sociálního zabezpečení. Jde o systém dávek a služeb určených občanům, kteří nejsou schopni sami zabezpečit své životní potřeby a péči o sebe v nezbytném rozsahu z důvodů

- nedostatečných příjmů,
- vzhledem k nepříznivému zdravotnímu stavu,
- vzhledem k vysokému věku,

- z důvodů společenské nepřizpůsobenosti (propuštění z výkonu trestu, osoby léčící se ze závislosti na alkoholu či drogách)
- ve zvláštních životních situacích (živelní pohromy).

Jde především o dávky sociálních služeb, pomoci v hmotné nouzi a o životní minimum. Dávky a služby řeší specifické situace. O dávkách rozhodují pověřené obecní úřady, o některých obecní úřady či ústavy sociální péče.

U studentů DSP připadá v úvahu i poskytování zvláštní dávky, které sice nejsou dávkami sociální péče, ale plní podobnou funkci. Podle § 91 zákona o vysokých školách může škola poskytovat studentům:

- sociální stipendia a
- stipendia.

Sociální stipendium se přiznává studentům, kteří mají nárok na přídavek na dítě, jestliže rozhodný příjem v rodině zjišťovaný pro účely přídavku na dítě nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 1,5. Student, který žádá o sociální stipendium, musí donést z příslušného úřadu státní sociální podpory potvrzení „Sdělení pro účely přiznání stipendia“.

Nárok na sociální stipendium je upraven s účinností od 1. 1. 2006 zákonem č. 552/2005 Sb., kterým se novelizoval zákon č.111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů. Student veřejné nebo soukromé vysoké školy, jenž splňuje zákonem stanovené podmínky, tj. má nárok na přídavek na dítě, prokazuje tento nárok své vysoké škole tím, že k žádosti o stipendium přiloží písemné oznámení o přídavku na dítě vydané úřadem státní sociální podpory.

Výše stipendia činí násobek přídavku na dítě ve zvýšené výměře, stanovený nařízením vlády. Vláda stanovila svým nařízením ze dne 1. 3. 2006, že minimální stipendium bude dvojnásobkem přídavku na dítě ve zvýšené výměře. Přídavek na dítě ve zvýšené výměře činí měsíčně v současnosti 810 Kč, proto stipendium, které vysoká škola přiznává podle svého stipendijního řádu po standardní dobu studia na deset měsíců v akademickém roce, činí nejméně 1 620 Kč měsíčně.

Reálné vyplacení stipendií v současném časovém období ovšem závisí na příslušných změnách stipendijních řádů vysokých škol, které schvalují jejich akademické senáty. Je předpoklad, že stipendia začnou vyplácet vysoké školy počátkem druhého čtvrtletí tohoto roku.

Sociální stipendia **se nezapočítávají** do příjmů rodiny pro výpočet sociálních dávek a jsou osvobozena od daně z příjmů.

Závěr

V uvedeném textu jsme se dotkli právních předpisů, se kterými přicházejí studentky DSP nejčastěji do styku. Právního postavení studentek DSP se samozřejmě dotýkají i předpisy další právní odvětví. Zejména předpisy daňové, rodinného práva, práva občanského atd. Jejich ustanovení však nejsou tak frekventována, nebo by byl obecný výklad velmi složitý (zejména předpisy daňové).

Doufáme, že i takto omezený text pomůže lepší orientaci v džungli právních předpisů.